

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Háborús pedagógia.

A háború, mint tanítómester felöleli az emberi tevékenység valamennyi területét. Az egyik főterület a műszaki, a másik a tágabb értelemben vett emberi, embertani. Amaz a hadi technikának időben és térben közvetlenül szemlélhető mind újabb vívmányaiban nyilatkozik meg. A másik csak közvetve visszaható és idővel érlelődő háborús hatások színhelye: *miként alakul a háború folyamán s még inkább utána: az ember és a társadalom, a nép, nemzet és az állam?* Ezek a súlyos kérdések már a múlt világháború küszöbén komolyan foglalkoztatták az embereket, neves pedagógusokat is. Az elmékedéseikből leszűrődő tanulságok időszzerű jellegüknél fogva egy negyedszázad távlatából még ma is figyelemre méltók. A következőkben néhány idevágó megnyilatkozásnak gondolatmenetét ismertetjük.

Ketschensteiner György egyetemi tanár *Hoffnungen* c. cikkében¹ a győzelmet biztosra veszi ugyan, de nyomban felveti a kérdést »*Wass dann?*« Erre sem a derülátók, sem a borulátók nem képesek kielégítő választ adni. Amazok a háborút az erkölcsi erők és politikai gondolkodás csodás megifjító forrásának tekintik: a közös szenvedés és nélkülözések az embereket közelebb hozzák egymáshoz. A pesszimisták viszont nem képesek felmérni a népnek hatalmasan megnyilatkozó áldozatkészségét, a népnek és kormánynak egyesült tántoríthatatlan győzelmi hitét. Üdvösséggel e szélsőséges irányok egyike sem kecsegtet. E kettő között az az embercsoport foglal helyet, amelyet a szónok eredeti értelme szerint *pragmatikusnak* nevez. Ezek a cselekvők képviselhetik csak jogos reményeiket. Tisztában vannak az életet és népet mozgató ellentétes dualisztikus erőkkel, úgyszintén a háborúnak erkölcsös és erkölcstelen utóhatásával. Szemükben a háború csak *feltételes* nevelő. »Egy nép reményeinek és aggodalmainak hordozói nem a meglevő állapotok, hanem egyedül a közösség érdekében munkálkodók«. Bizonyos, hogy a háború után ezek sem lesznek mind egy nézetten, de az igazi pragmatistát az állami érületnek, gondolkodásnak újra felragyogó fénye fogja irányítani. A háború Németországban államnépre (*Staatsvolk*) akadt, most minden törekvésünket arra kell összpontosítania, hogy népállammá (*Volksstaat*) legyünk, amelyben az egyéni és a közösségi elvek összeforrnak.

Fr. W. Foerster müncheni egyetemi tanár 1915 március 10-én a bécsi Pedagógiai Társaságban előadást tartott ezzel a címmel: *A világháborúnak pedagógiai tárgyalása iskolában és családban.*² A német ember kiválóságát az erkölcsi egyéniségben és a szellemi egyéniségben látja megtestesítve: amabban Luther s Kant, az utóbbiban Goethe s Herder a mintaképei. Ezeket a német erényeket

¹ Megjelent az »*Almanach Müncher Verleger* 1915« c. évkönyvben, majd vezető helyen a *Frankfurter Zeitung* 1915 dec. 8. (340.) számában.

² Megjelent a »*Pädagogisches Jahrbuch*« 1915. évf.-ban és k. ny. (Bécs, Pichler kiadása).

veszélyeztetik a háború sötét erői, a gyűlölség és a büszkeség, amelyekről az ifjúságot minden áron meg kell óvni. Ennek érdekében a hasonlat etikai eszközehez folyamodik: a háborút szimbolumnak tekinti és »A becsület mezején« jelszavának nevében becsületes és az elhúnytak megbecsülését tanusító életet követel. Ám nem csak a holtaktól, hanem az élöktől is tanulhatunk bátorságot, türelmességet, állhatatosságot, hűséget, áldozatkészséget.« A harctér hősi teljesítményei példázatul szolgáljanak az ifjúságnak a mindennapi élet bármely bátorságára«. A katonával és a polgárral szemben támasztott első követelmény a fegyelmezettség, amelyben az emberi beilleszkedés egésze foglaltatik. Németország jövője cselekvő emberek nevelésében rejlik, erkölcsi jellemek fejlesztésében, olyan állampolgárok képzésében, akik belső értéként képesek kamatoztatni azt, amit külsőleg véresen lehetett megszerezni és megőrizni. »Vallom, hogy a világháború megannyi borzalmaival és veszteségeivel nem lett volna lehetséges, ha a gyűlölködés szokása, az igazságtalan, izgató és elhamarkodott ítélkezés, az énnek nyers és rövidlátó érvényesítése az emberek együttélésén nem uralkodott volna olyan hatalmasan.«

A régibb és az újabb irányok összehasonlításának szemszögéből foglalkozik tárgyunkkal Werner Mahrholz tanárnak *Der Krieg und die neue Pädagogik* c. cikke (Allgemeine Zeitung 1915 dec. 11., 690. lap). Abból indul ki, hogy a háború előtt és folyamán felettlejtelékes személyiségek igyekeztek a jövő iskolája és nevelése számára értékesíteni a szellemi életformának a nyolcvanas években kiindult átalakulását. — Ez a mozgalom élesen tiltakozott az uralkodó lomposág ellen; a nyomában támadt nyugtatanóság átterjedt az iskolára, amelynek teljesítményeit az elszánt újítók teljesen letagadták. Az első nekilendülés egy és más irányban külsőleg ugyan javított, de a belső megújulás Fichte szellemében a pedagógiai romantika nevéhez fűződik (*Wander vogel, Freie Schulgemeinde, Freie deutsche Jugendbewegung*). Ez kárhoztatta az iskolázás gépies voltát, az ifjúság passzivitását, a tulhajtott értelmi képzést, a család nyárspolgáriasságát. Az ifjúságot új érzellemmel és gondolkodásmóddal igyekezett eltölteni azzal, hogy nevelési tárgy helyett nevelési alannyá (*Objekt-Subjekt*) minősítette. Bár túlbecsülte ezt a szubjektivitást, a közösségnek szektát alkotó elvét, a családnak és társadalomnak kirekesztését, érdemül tekintendő, hogy a nevelés kérdését határozott irányba terelte, az akarat nevelésének a megillető helyet kijelölte és úttörője lett a kísérleti iskoláknak. A köznevelés terén a legtermékenyebb gondolatot a munkaiskolát képviselő reálideálisták vetették fel (Kerschensteiner stb.). Az új pedagógia a réginek egyoldalú intellektuális jellegével szembeállítja az akaratnevelés fontosságát, az egyén jogait a közösségnek tartozó kötelességekkel hozza egyensúlyba, a régi szűkebb polgárember eszményét az antik polgáréval helyettesíti.

Összefoglalva a fentiekben a következő háború utáni célkitűzésekre akadunk: a közösség szolgálata, állami érzület, cselekvő-pragmatisták (Kerschensteiner), becsületesség és az elhúnytak meg-

becsülése, bátorság, türelmesség, állhatatosság, hűség, áldozatkészség, fegyelmélettség, igazságosság gyűlölködés helyett (Foerster), munkaiskola, akaratnevelés, közösség szolgálata (Mahrholz). Megannyi üdvös és ma is érvényes követelmény, amelyeknek megvalósításától még távol vagyunk. A most folyó háborúnak okát is főleg ebben látjuk.

Kemény Ferenc.

Arravalók kiválogatása és támogatása a középiskola elvégzésére.

Hazánkról, sajnos, nem mondhatjuk, hogy a társadalmi tudatosság és összefogás hona. Az individualisztikus széthúzás, ez a jellegzetesen magyar hiba, magyar erényeknek ez az elfajulása, abban is megnyilvánul, hogy kevés az önálló társadalmi kezdeményezésünk. Annál feltűnőbb, hogy mégis csak született Magyarországon nem egészen egy évtizeddel ezelőtt oly pedagógiai és társadalmi mozgalom, mégpedig nem hivatalos kezdeményezésből, amely hamarosan elterebélyesedett és utólag államivá is lett: az ú. n. tehetségkutatás, mégpedig a népi származású gyermekek körében és a középiskola számára.

A mozgalom érvei sokkal ismertebbek, semhogy felsorolásukra és támogatásukra szükség volna. De az a tényállás is mindinkább nyilvánvalóvá válik, hogy ebben a lelkes magyar szivekből fakadt mozgalomban, úgy, amint ma a népi és a demokratikus kor-szellemi hatására kialakult, számos vitatható mozzanat is akad.

Tamás Viktor tanügyi főtanácsos *Tehetségvédelem* c. füzeté (szerző kiadása, évszám nélkül) jól összefoglalja a mai »tehetségvédelem« programjának, divatjának és intézményének érveit. A tehetségek felkarolása érdekében eddig is sok minden történt, és az új tehetségvédő intézmények nem teszik feleslegessé a hagyományos eljárásokat, inkább kiszélesítik és tökéletesíteni törekcsenek azokat. A mai életformák és feladatok a nemzet és az állam számára egyre több tehetséges embert tesznek szükségessé, mégpedig oly területeken is, amelyekkel azelőtt nem igen törődtünk. Feltétlenül szükséges, hogy mindenki, aki az ifjúsággal foglalkozik, át legyen hatva a tehetségvédelem fontosságától. Egy-egy gimnáziumi osztályban a tehetséges tanulók száma átlag csak 2—3. A haladás szolgálata, eszmék termelése, a társadalom vezetése azonban már a tehetségesek dolga, erre az átlagember képtelen. A folyton szaporodó emberiség szükségleteinek biztosítása, az elért életszínvonal fenntartása tehetséges emberek nélkül el sem képzelhető. Meg kell valósítani azt az elvet, hogy a tehetségesek közé csak alulról, a természetes kiválogatás útján lehessen bejutni.

Van Tamás Viktor írásában egy oly mondat is, amely azért figyelemreméltó, mert megérez egy fogalomzavart a mai »tehetségkutatás« körében, és erre a fogalomzavarra szeretnénk mi is rámutatni. A mondat így hangzik: »Az iskola nincs és nem is lehet a tehetségesekre beállítva«. (9 l.) Ebben az esetben azonban — kérdezhetné valaki — miért válogatunk ki tehetségeseket épen az iskola számára?